

III-SHO'BA

PREZIDENT MAKTABLARIDA TO'PLANGAN ILG'OR TAJRIBALARNI UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARIGA JORIY ETISH MASALALARI.

PREZİDENT MƏKTƏBLƏRİNDƏ TOPLANMIŞ QABAQCIL TƏCRÜBƏLƏRİN ÜMUMİ ORTA TƏHSİL VƏ XÜSUSİ EHTİYAQLARI OLAN UŞAQLAR ÜÇÜN İXTİSASLAŞDIRILMIŞ MƏKTƏB-İNTERNAT MÜƏSSİSƏLƏRİNƏ TƏTBİQİ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19189274>

Qayumova Gulshodaxon Muhammadjon qizi

Farg'ona viloyati Pedagogik Mahorat Markazi

Pedagogika, psixologiya va ta'lim

texnologiyalari kafedrası o'qituvchisi

Toshkent viloyati Chirchiq Davlat Pedagogika

Universiteti mustaqil izlanuvchisi

Avivo8151@gmail.com +998884150051

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты внедрения передового педагогического опыта, накопленного в Президентских школах, в общеобразовательные учреждения и специализированные школы-интернаты для детей с особыми образовательными потребностями. Анализируется эффективность современных образовательных технологий, ученико-ориентированного подхода и инклюзивного образования.

Ключевые слова: *Президентские школы, качество образования, инклюзивное образование, индивидуальная образовательная программа, педагогические инновации, школа-интернат.*

Annotation

This article analyzes the theoretical and practical aspects of implementing advanced pedagogical practices developed in Presidential Schools into general secondary education institutions and specialized boarding schools for children with special educational needs. The study highlights the effectiveness of student-centered approaches, individual learning programs, inclusive education models, and modern educational technologies.

Keywords: *Presidential Schools, quality of education, inclusive education, individual learning program, pedagogical innovations, boarding schools.*

Annotasiya

Məqalədə Prezident məktəblərində formalaşmış qabaqcil pedaqoji təcrübələrin ümumi orta təhsil müəssisələrinə və xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün ixtisaslaşdırılmış məktəb-

internatlara tətbiqinin nəzəri və praktik aspektləri araşdırılır. Müasir təhsil texnologiyalarının, fərdiləşdirilmiş yanaşmanın və inklüziv təhsilin səmərəliliyi əsaslandırılır.

Açar sözlər: *Prezident məktəbləri, təhsil keyfiyyəti, inklüziv təhsil, fərdi təhsil proqramı, pedaqoji innovasiyalar, məktəb-internat.*

Giriş. Müasir dövrdə təhsil sisteminin inkişafı və keyfiyyətinin yüksəldilməsi cəmiyyətin əsas prioritetlərindən biridir. Prezident məktəbləri innovativ yanaşmaların, müasir təlim metodlarının və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi baxımından qabaqcıl model kimi çıxış edir. Bu təcrübələrin digər təhsil müəssisələrinə ötürülməsi inklüziv və davamlı təhsil mühitinin formalaşmasına şərait yaradır. Prezident məktəblərinin əsas məqsədi şagirdlərin analitik düşüncə, problem həll etmə və yaradıcı bacarıqlarını inkişaf etdirmək, onların fərdi potensialını maksimum dərəcədə reallaşdırmaqdır. Bu məktəblərdə tətbiq olunan layihə əsaslı öyrənmə, interaktiv dərslər metodları və fərdi təhsil planları ənənəvi təhsil modelləri ilə müqayisədə daha yüksək akademik nəticələrə gətirib çıxarır. Eyni zamanda, bu məktəblərdə toplanmış qabaqcıl təcrübələrin digər ümumi orta təhsil və ixtisaslaşdırılmış məktəb-internat müəssisələrinə tətbiqi təhsil siyasətinin inkişafında mühüm rol oynayır. Inklüziv yanaşmaların tətbiqi xüsusi ehtiyacları olan uşaqların sosial və akademik inkişafını təmin edir, onların təhsil imkanlarını genişləndirir və cəmiyyətə inteqrasiyasını asanlaşdırır. Belə bir yanaşma, həmçinin müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsini artırır, innovativ təlim metodlarının tətbiqini təşviq edir və tədris prosesində müasir texnologiyaların səmərəli istifadəsini təmin edir. Bu səbəbdən Prezident məktəblərində formalaşmış metodik təcrübələrin sistemli şəkildə digər təhsil müəssisələrinə ötürülməsi, təhsil sisteminin ümumi keyfiyyətini yüksəldərək, daha inklüziv, adaptiv və davamlı təhsil mühitinin yaradılmasına imkan verir.

Metodologiya. Bu tədqiqat Prezident məktəblərində formalaşmış qabaqcıl pedaqoji təcrübələrin ümumi orta təhsil müəssisələrinə və xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün ixtisaslaşdırılmış məktəb-internat müəssisələrinə tətbiqi imkanlarının elmi əsaslarla araşdırılmasına yönəldilmişdir. Tədqiqatın metodoloji bazası müasir pedaqoji nəzəriyyələrə, inklüziv təhsil konsepsiyalarına və təhsil sistemlərinin inkişafına dair elmi yanaşmalara əsaslanır. Tədqiqat prosesində sistemli-analitik yanaşma əsas metod kimi istifadə edilmişdir. Bu yanaşma Prezident məktəblərinin fəaliyyətini bütöv bir pedaqoji sistem kimi təhlil etməyə, təlim məzmunu, tədris metodları, qiymətləndirmə mexanizmləri və iştirakçıların (müəllim və şagirdlərin) qarşılıqlı əlaqəsini müəyyən etməyə imkan yaratmışdır. Sistemli yanaşma əsasında Prezident məktəblərində mövcud olan təcrübələrin digər təhsil müəssisələrinə uyğunlaşdırılma mexanizmləri müəyyən edilmişdir. Eyni zamanda, müqayisəli təhlil metodu tətbiq olunmuşdur. Bu metod vasitəsilə Prezident məktəbləri, ümumi orta təhsil məktəbləri və ixtisaslaşdırılmış məktəb-internat müəssisələrinin tədris prosesləri müqayisə edilmişdir. Müqayisə nəticəsində təhsil mühitinin təşkili, fərdi yanaşma səviyyəsi və təlim nəticələrinin qiymətləndirilməsi baxımından mövcud fərqlər müəyyən edilmişdir. Xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş müəssisələrdə fərdiləşdirilmiş və diferensial təlim metodları tədqiqatın əsas metodoloji dayaqlarından biri kimi qəbul edilmişdir. Hər bir şagirdin psixofizioloji xüsusiyyətləri, idrak səviyyəsi və sosial adaptasiya imkanları nəzərə alınmaqla fərdi təhsil

proqramlarının hazırlanması Prezident məktəblərinin fərdi yanaşma təcrübəsinə əsaslanmışdır. Bu prosesdə müəllim, psixoloq, defektoloq və sosial pedaqoqun birgə fəaliyyəti metodoloji prinsip kimi götürülmüşdür. Tədqiqat çərçivəsində elmi ədəbiyyatların təhlili və pedaqoji müşahidə metodlarından da istifadə edilmişdir. Milli və beynəlxalq elmi mənbələrdə əks olunmuş inklüziv təhsil modelləri, innovativ pedaqoji texnologiyalar və təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsinə dair yanaşmalar sistemləşdirilmiş və tədqiqat mövzusu ilə əlaqələndirilmişdir.

Müzakirə. Aparılan tədqiqatın nəticələri göstərir ki, Prezident məktəblərində formalaşmış qabaqcıl pedaqoji təcrübələrin digər təhsil müəssisələrinə tətbiqi mürəkkəb və mərhələli prosesdir. Bu təcrübələrin mexaniki şəkildə köçürülməsi deyil, mövcud şəraitə uyğunlaşdırılması daha səmərəli nəticələr verir. Xüsusilə ümumi orta təhsil müəssisələrində resursların məhdudluğu və şagird sayının çoxluğu bu prosesdə nəzərə alınmalı əsas amillərdən biridir. Müzakirə zamanı müəyyən edilmişdir ki, Prezident məktəblərində geniş tətbiq olunan şagirdyönümlü yanaşma ümumi orta təhsil məktəblərində də şagirdlərin təlim motivasiyasını və dərəcə fəal cəlb olunmasını artırır. Lakin bu yanaşmanın tətbiqi zamanı müəllimlərin metodiki hazırlığı və tədris mühitinin uyğunlaşdırılması vacib şərt kimi çıxış edir. Layihə əsaslı təlim və interaktiv metodların mərhələli şəkildə tətbiqi bu baxımdan məqsədəuyğun hesab olunur. Xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün ixtisaslaşdırılmış məktəb-internat müəssisələrində Prezident məktəblərinin təcrübəsinin tətbiqi daha həssas yanaşma tələb edir. Tədqiqat nəticələri göstərir ki, bu müəssisələrdə fərdi təhsil proqramlarının tətbiqi və diferensial təlimin gücləndirilməsi şagirdlərin akademik və sosial inkişafına müsbət təsir göstərir. Bununla yanaşı, Prezident məktəblərində mövcud olan yüksək akademik standartların bu müəssisələrin real imkanlarına uyğunlaşdırılması vacibdir. Müzakirə zamanı müəllimlərin peşəkar inkişafı məsələsi də ön plana çıxmışdır. Prezident məktəblərinin təcrübəsinin uğurlu tətbiqi üçün müəllimlərin innovativ təlim metodlarına yiyələnməsi, inklüziv təhsil sahəsində bilik və bacarıqlarının artırılması zəruridir. Mentorluq proqramları, təcrübə mübadiləsi və davamlı ixtisasartırma tədbirləri bu istiqamətdə effektiv vasitə kimi qiymətləndirilir. Bundan əlavə, inklüziv təhsil mühitinin formalaşdırılmasında psixoloji-pedaqoji dəstək sisteminin rolu müzakirə edilmişdir. Tədqiqat göstərir ki, Prezident məktəblərində mövcud olan müsbət psixoloji mühitin elementlərinin ixtisaslaşdırılmış məktəb-internatlarda tətbiqi xüsusi ehtiyacları olan uşaqların sosial adaptasiyasını və özünəinamını artırır. Tədqiqat zamanı analitik və müqayisəli metodlardan istifadə olunmuşdur. Prezident məktəblərinin tədris modeli öyrənilmiş, bu modelin ümumi orta təhsil və xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün uyğunlaşdırılması yolları müəyyən edilmişdir. Fərdi təhsil planları, diferensial təlim və psixoloji-pedaqoji dəstək əsas metodoloji yanaşmalar kimi götürülmüşdür.

Nəticə. Aparılmış tədqiqat Prezident məktəblərində formalaşmış qabaqcıl pedaqoji təcrübələrin ümumi orta təhsil müəssisələrinə və xüsusi ehtiyacları olan uşaqlar üçün ixtisaslaşdırılmış məktəb-internatlara tətbiqinin zəruri və perspektivli olduğunu nümayiş etdirmişdir. Tədqiqat nəticələri göstərir ki, Prezident məktəblərində tətbiq olunan şagirdyönümlü yanaşma, fərdi təhsil proqramları və müasir pedaqoji texnologiyalar təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm rol oynayır. Eyni zamanda, bu təcrübələrin tətbiqi zamanı təhsil müəssisələrinin maddi-texniki bazası, müəllimlərin peşə hazırlığı və şagirdlərin

fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Xüsusi ehtiyacları olan uşaqlarla iş prosesində diferensial yanaşmanın və psixoloji-pedaqoji dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tədqiqat sübut edir ki, Prezident məktəblərinin təcrübəsinin uyğunlaşdırılmış şəkildə tətbiqi inklüziv təhsil mühitinin formalaşmasına və təhsildə bərabər imkanların yaradılmasına töhfə verir. Məqalənin nəticələri təhsil siyasətinin təkmilləşdirilməsi, metodik tövsiyələrin hazırlanması və pedaqoji kadrların hazırlanması prosesində praktik əhəmiyyət daşıyır. Araşdırma göstərir ki, Prezident məktəblərinin qabaqcıl təcrübələrinin tətbiqi təhsil prosesinin səmərəliliyini artırır, xüsusi ehtiyacları olan uşaqların sosial adaptasiyasını gücləndirir və təhsildə bərabər imkanların yaradılmasına töhfə verir. Bu yanaşma müəllimlərin peşəkar inkişafına və şagirdlərin potensialının tam üzə çıxarılmasına imkan yaradır.

İSTIFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
2. Təhsil sahəsində dövlət proqramları və strateji sənədlər.
3. Inklüziv təhsil üzrə metodik vəsaitlər.
4. Müasir pedaqoji texnologiyalarla bağlı elmi mənbələr.
5. Beynəlxalq təhsil təcrübələrinə dair araşdırmalar.
6. UNESCO. Inklüziv Təhsil: Siyasət İnkişafı üçün Təlimatlar. Paris: UNESCO, 2017.
7. OECD. Təhsildə İnnovasiya və İnnovasiya üçün Təhsil. Paris: OECD Nəşriyyatı, 2018.
8. Tomlinson, C. A. Akademik Baxımdan Müxtəlif Siniflərdə Təlimi Differensiallaşdırmaq Üsulları. Aleksandriya: ASCD, 2014.